

УДК 351.862.4

Ігор Вікторович ЗОЗУЛЯ,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри криміналістики, судової експертології

та домедичної підготовки факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3507-0012>

ДЕЗЕРТИРСТВО ЯК ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН В УМОВАХ ВІЙНИ

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року, спричинила значну кількість жертв і знищень на території України. Багато військовослужбовців, які беруть участь у війні, є строковими або контрактними військовими, а також добровольцями, які відгукнулися на заклики допомогти обороні своєї країни. Проте, разом із війною з'явилася й проблема дезертирства, коли військовослужбовці відмовляються виконувати свої обов'язки і втікають з лінії фронту. Дезертирство є одним з найбільш поширених військових злочинів, який не тільки порушує військову дисципліну, але й може призвести до серйозних наслідків для безпеки країни та інших військовослужбовців.

Такі військовослужбовці, які покидають свої пости без дозволу, завжди вважалися зрадниками та піддаються карному переслідуванню. Згідно статті 408 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. № 2341-III [1], дезертирством є "самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відраження, відпустки або з лікувального закладу". Це злочин, за який передбачається покарання у вигляді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років, за попередньою змовою групою осіб і в умовах особливого періоду – від п'яти до десяти років, а в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці – від п'яти до дванадцяти років. У світі карні санкції за дезертирство можуть бути різними, від штрафів до смертної кари.

Дезертирство – це незаконне ухилення військовослужбовця від виконання своїх обов'язків з військової служби, яке може бути пов'язане зі здоров'ям, особистими причинами, недовір'ям до влади тощо. Умови війни, зокрема стресовий стан, можуть також сприяти виникненню дезертирства. Дезертирство порушує військову дисципліну та може призвести до великих втрат серед військовослужбовців і цивільного населення. У разі війни дезертири можуть долучитися до ворожих сил або стати співучасниками воєнних злочинів, що загрожує національній безпеці та суверенітету держави [2].

Наслідки дезертирства можуть бути дуже серйозними для військових та цивільного населення. Зокрема, дезертирство може призвести до втрат військової техніки, порушення дисципліни та порядку в військових підрозділах, що загрожує безпеці всіх військовослужбовців. Дезертирство також може створити негативний вплив на моральний дух військових, які знаходяться в зоні бойових дій.

Поза військовими наслідками, дезертирство може призвести до втрат інших ресурсів, наприклад, фінансових і людських. При цьому, військове керівництво може витратити значні кошти на пошук і затримання дезертирів, а також на пошук іншого персоналу для заміни відсутніх військовослужбовців.

Значна кількість дезертирів також може призвести до зміни тактики ведення війни. Військове керівництво може бути змушене перейти до оборонної тактики через нестачу військового персоналу, що може спричинити втрату території або поразки військових операцій.

Отже, дезертирство в умовах війни є дуже серйозним воєнним злочином, який може мати серйозні наслідки для військових та цивільного населення, а також загрожувати

національній безпеці. У зв'язку з цим, військові керівники та правоохоронні органи повинні докладати максимум зусиль для боротьби з цим явищем.

Дезертирство в умовах російсько-української війни є особливо небезпечним, оскільки воєнні дії відбуваються в безпосередній близькості до населених пунктів, де проживає велика кількість людей. Дезертири можуть стати причиною того, що ворожі сили здобудуть перевагу в боях, а це може призвести до великих людських втрат серед військовослужбовців та цивільного населення.

Оскільки війна ведеться на території України, дезертирство може призвести до розколу військової організації та підвищення ризику поразки в бойових діях. Крім того, дезертири можуть потрапляти в ряди ворога та здійснювати шпигунську діяльність або надавати ворогові важливу інформацію про плани та стратегію військових дій. Також, умови війни створюють підвищену напругу та стресові ситуації серед військовослужбовців, що може призвести до зниження морально-психологічного стану та збільшення кількості дезертирів.

Однією з головних причин дезертирства є недостатня підготовка військовослужбовців, які не отримали достатньої кількості тренувань і навчань перед відправленням на фронт. Це може призвести до відчуття страху перед можливим ворожим нападом і відсутності віри у свої військові здібності. Також, причинами дезертирства можуть бути низька зарплата, недостатня кількість їжі та погані умови проживання на фронті, що знижує мотивацію військовослужбовців до виконання своїх обов'язків.

Деякі військовослужбовці також можуть дезертирувати через незгоду з політикою уряду, що відправляє їх на фронт, або через відчуття невизначеності щодо того, на чийй стороні правда в цій війні. Також, деякі військовослужбовці можуть бути відчужені від військового співтовариства, не знайомі з тими, з ким їм доводиться служити, або відчувати небезпеку внаслідок порушень військової дисципліни чи неадекватної поведінки керівництва.

Незважаючи на причини дезертирства, це створює значні проблеми для військового співтовариства та держави в цілому. Дезертири можуть стати потенційними загрозами для національної безпеки, а також підірвати моральний дух та довіру між військовослужбовцями. Дезертирство також може знизити ефективність бойових операцій та загрожувати життю та здоров'ю інших військовослужбовців.

У контексті російсько-української війни, дезертирство стало складнішим, оскільки багато військовослужбовців перебувають у зоні конфлікту, де вони піддаються впливу російської пропаганди, та в залежності від місцевих влад, які можуть бути проросійськими. Також дезертирство може стати для військовослужбовців єдиним виходом із конфлікту, де їхнє життя щоденно під загрозою.

Для запобігання дезертирству та зменшення його наслідків, необхідно проводити соціальну та психологічну підготовку військовослужбовців, що включає навчання військової дисципліни та професійної підготовки, а також забезпечення належних умов життя та медичної допомоги на фронті.

Важливим є забезпечення достатнього рівня зарплати та соціального захисту для військовослужбовців та їх родин, а також створення ефективної системи контролю за рухом військовослужбовців, проведення профілактичної роботи з їхніми родичами та близькими, щоб запобігти впливу з боку пропагандистів та забезпечити підтримку від родини.

Також важливо вдосконалювати систему військового правосуддя та забезпечувати її ефективну роботу, щоб дезертири та порушники дисципліни не залишалися безкарними. У цьому важливу роль відіграє міжнародна співпраця з міжнародними правозахисними організаціями та партнерськими країнами.

Крім того, необхідно здійснювати ретельний відбір кандидатів на військову службу та проводити періодичний контроль їх психофізичного стану під час перебування на

фронті. Для попередження дезертирства необхідно забезпечувати військовослужбовців належною підтримкою та підготовкою, створювати сприятливі умови для їх життя та служби, а також проводити систематичну роботу зі збору та аналізу інформації про можливі випадки дезертирства та запобігання їх виникненню.

Узагалі, необхідно враховувати, що дезертирство є складною та багатоаспектною проблемою, і її запобігання потребує системної та комплексної стратегії. Важливо не тільки забезпечувати належні умови для військовослужбовців, але й підтримувати їх патріотичний дух та віру в правильність своєї місії на фронті.

Крім того, необхідно забезпечувати військовослужбовців інформацією про ситуацію на фронті та про державну політику щодо ведення війни, що допоможе їм зрозуміти мету їхньої місії та значимість їхнього внеску в захист країни. Окрім цього, необхідно змінювати політику військової мобілізації та призову на військову службу, забезпечуючи більш гнучкий підхід до військової служби та можливість виконання цивільних обов'язків, якщо особа не може бути мобілізована на фронт. Також необхідно проводити роботу з національно-патріотичного виховання населення, що допоможе формувати високу моральну та етичну свідомість в суспільстві, а також забезпечити підтримку з боку суспільства військовим, які виконують свій важливий обов'язок.

Таким чином, дезертирство в умовах російсько-української війни має особливу небезпеку та може призвести до серйозних наслідків як для військових, так і для цивільного населення. Дезертирство, як воєнний злочин, та законодавство, що регулює цей вид порушення військової дисципліни, потребують на більш поглиблене дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Зозуля, І. В., Довгань, О. І. (2022). Війна та дезертирство: засади правового регулювання в Україні. Форум Права, 73(2), 60–79. <http://doi.org/10.5281/zenodo.6471065>.

УДК 343.13

Олександр Ігорович ЗОЗУЛЯ,

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5428-4622>

ЩОДО СКАСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА ПРИЗОВОМ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ

Повномасштабне вторгнення Росії до України у лютому 2022 року стало істотною загрозою та викликом для державного суверенітету України та її національної безпеки. Зумовлена цим потреба ефективного стримування та відсічі збройної агресії Росії мала наслідком запровадження в Україні воєнного стану та розгортання Сил оборони України шляхом мобілізації громадян на військову службу. Серед іншого це обумовило пошук та впровадження нових форм і механізмів максимального залучення громадян до оборони України, однією з яких зокрема стала можливість скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації. З огляду на це в контексті забезпечення балансу інтересів правосуддя та захисту державного суверенітету, прав та інтересів підозрюваних і обвинувачених нами й вбачаються актуальними вищезазначені питання.